

Ruimte gevraagd voor de evolutietheorie

Boekbespreking Mart-Jan Paul

De verhouding tussen Bijbel en evolutie blijft de gemoederen bezighouden. Velen ervaren een tegenstelling, vooral wanneer de Bijbel op een traditionele manier gelezen wordt. Er zijn echter ook publicaties waarin christenen pleiten voor een andere manier van lezen en tot de conclusie komen dat een verbinding tussen Bijbel en evolutiedenken mogelijk is. Het boek van Henk Geertsema behoort tot de laatste categorie. Hij ziet een verrassende ruimte voor christenen om het gangbare beeld van de moderne wetenschap over de oorsprong van de kosmos en de mensheid te aanvaarden.

De auteur begint met een algemene beschouwing over het goddelijke en menselijke gezag van de Bijbel. Daarna volgen hoofdstukken over de uitleg van Genesis 1-11. In hoofdstuk 6 komen teksten uit het Nieuwe Testament aan de orde. Daarna gaat het over de visie op zonde en erfzonde in de kerk. Hier neemt de auteur afstand van de manier waarop de traditie van de kerk hiermee omgegaan is. Het laatste hoofdstuk behandelt de betekenis van de sabbat. In de Epiloog staan argumenten van de auteur waarom hij gelooft.

Het boek is toegankelijk geschreven, zonder het gebruik van voetnoten. Veel herhalingen en samenvattingen maken duidelijk wat de auteur betoogt. In een verantwoording achterin staat welke literatuur gebruikt is. De auteur, voormalig hoogleraar in de reformatorische wijsbegeerte, rekent zich tot de orthodox protestantse kring. Onder evolutie verstaat hij de geleidelijke ontwikkeling van alle levende wezens, zonder dat het geloof in God als Schepper wordt afgewezen.

Visie op de Bijbel

Hoofdstuk 1 gaat over de visie op de Bijbel. Volgens Geertsema worden mensen met heel hun mens-zijn ingeschakeld wanneer God hen zendt met een boodschap. De middelen waarmee zij spreken, worden gekenmerkt door hun mogelijkheden en beperkingen. Dat geldt voor hun taal wat betreft woordkeuze en stijl, maar het geldt ook voor hun geografische, geologische en historische kennis. Het geldt zelfs voor hun ethische opvattingen en geloofsinzichten. In alle opzichten vertonen de schrijvers de mogelijkheden en beperkingen die verbonden zijn met hun persoon, tijd en cultuur.

Op dit punt constateer ik een grote afwijking van de klassieke opvatting van de inspiratie van de Schrift. Daar geldt dat de boodschap in zijn geheel geïnspireerd is, ook de uitspraken over de geschiedenis en de ethiek. Voor Geertsema is het echter belangrijk dat we rekening houden met de kennishorizon van de Bijbelschrijvers, die anders is dan die van ons. Het gevolg van dat standpunt is dat het wetenschappelijk onderzoek vrij is ten opzichte van die vroegere kennishorizon.

Volgens Geertsema worden mensen met heel hun mens-zijn ingeschakeld wanneer God hen zendt met een boodschap

Afwijzing van de historische benadering

Bij de bespreking van Genesis 1 stelt Geertsema dat er twee manieren van lezen zijn: vanuit de vraag wat hier gezegd wordt over het ontstaan van de wereld, of vanuit een andere vraag: de wereld waarin we leven, wat is daar ten diepste het karakter van? De auteur meent dat we ons bij de eerste benadering niet afvragen wat dit zou kunnen betekenen voor ons leven hier en nu. Deze uitspraak verbaast mij, want in de kerk-geschiedenis is de historische benadering altijd gepaard ge-

gaan met de vraag naar de betekenis voor latere lezers. Geertsema verwerpt die benadering en kiest voor het lezen vanuit de tweede vraag. Daarom meent hij dat er goede redenen zijn om aan te nemen dat het in Genesis 1 niet in de eerste plaats gaat over wat er ooit in een ver verleden is gebeurd. De argumentatie hiervoor vind ik niet overtuigend.

Geertsema plaatst het ontstaan van het boek Genesis in de tijd van het volk Israël. De schrijver of eindredacteur van Genesis heeft allerlei motieven ontleend aan de wereld rond Israël. Het is zelfs mogelijk dat de eindredactie van Genesis 1-11 uit de tijd van de ballingschap of daarna stamt (pp. 72, 163, 179). In de verantwoording staat dat de visie op de lange ontwikkeling van de Bijbelteksten overeenstemt met de benadering van Brevard S. Child. Het is eerlijk om dat te erkennen, maar dan is helder dat er naast de nadruk op de eindgestalte van de tekst ook veel historisch-kritisch onderzoek meekomt. En die benadering wijkt op veel punten af van de klassieke orthodoxe benadering van de Schrift.

Late datering

Bij een dergelijke late datering van de Schrift doet zich de vraag voor hoe God gesproken heeft. Zoals vermeld meent Geertsema dat er volop menselijke invloeden zijn in de verwoording van de boodschap. Hier rijzen allerlei vragen: Wat houdt het spreken van God in? Heeft Hij gesproken bij dagen van de schepping? Heeft Hij gezegd dat Hij mensen wilde maken, naar zijn beeld en gelijkenis? Heeft Hij de mens in de hof toegesproken en daaruit verjaagd? Hoe heeft God de slang en de mens veroordeeld? Bij de benadering van Geertsema is dat onzeker geworden, want dan zijn het hooguit beelden waarin Israëlieten hun overtuiging communiceerden.

Het is een grote gedachtesprong dat het 'goed' van de schepping in Genesis 1 niet in strijd hoeft te zijn met het beeld dat de evolutietheorie ons geeft

Geertsema vat de nacht en de zee in de eerste verzen van Genesis 1 ten onrechte negatief op, omdat hij uitgaat van latere associaties. Volgens hem duiden ze op 'een rand van dreiging' in de goede schepping. Zelfs voor de lezer die meegaat in deze uitleg is het een grote gedachtesprong dat het 'goed' van de schepping in Genesis 1 niet in strijd hoeft te zijn met het beeld dat de evolutietheorie ons geeft. Zulke gedachtesprongen komen meer voor en ik ervaar ze als onlogisch. Dat geldt bijvoorbeeld ook de uitspraak dat het niet tot de duidelijke boodschap van de Bijbel behoort dat Adam en Eva de eerste mensen zijn van wie alle andere mensen afstammen (p. 111).

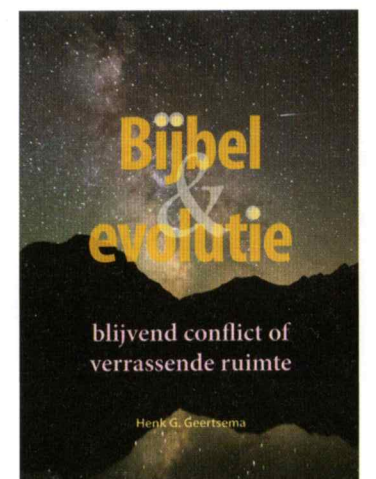
Kennishorizon

Het begrip 'kennishorizon' speelt een belangrijke rol in het betoog, niet alleen in de interpretatie van het Oude Testament, ook van het Nieuwe. Daar staan heel wat uitspraken over de onderwerpen die in Genesis 1-3 beschreven staan. Die lijken een normatieve uitleg te bieden, maar dat is voor Geertsema niet het geval. De kennis die wij nu hebben is immers op allerlei punten gewoon anders dan in de tijd van Paulus. Ter geruststelling voor de lezer wordt hieraan toegevoegd dat het niet de kennis is waar het in de Bijbel om gaat (p. 237). Jezus beroept zich in een uitspraak over echtscheiding op het begin van de schepping van de mens als man en vrouw. Voor Geertsema is het de vraag of wat Jezus wil zeggen ervan afhankelijk is dat er in het begin slechts twee mensen zijn geweest. Of geeft de tekst ook ruimte voor meer mensen, zoals de evolutietheorie zegt? Jezus spreekt over de norm van het huwelijk en die boodschap verandert niet wanneer de mensengeschiedenis niet begint met één man en één vrouw, ook al heeft Jezus daar zelf waarschijnlijk wel aan gedacht, net als de mensen die naar Hem luisterden (p. 102). Dat heeft te maken met het feit dat Jezus tot op zekere hoogte in zijn kennis kind was van zijn tijd (p. 108).

Het is duidelijk dat de hermeneutische bril die wij opzetten veel gevolgen heeft voor de conclusies

Op deze manier kan Geertsema voortdurend ruimte claimen voor de huidige wetenschappelijke inzichten. Hij bespreekt niet de onzekerheden van de hedendaagse wetenschap, maar probeert steeds weer de bestaande uitleg van Bijbelteksten te corrigeren. Mij overtuigt die benadering niet. De auteur kent mijn boek *Oorspronkelijk*, maar kiest een andere weg. Het is duidelijk dat de hermeneutische bril die wij opzetten veel gevolgen heeft voor de conclusies.

Mart-Jan Paul is hoogleraar Oude Testament aan de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven.

Henk G. Geertsema
Bijbel en evolutie. Blijvend conflict of verrassende ruimte
Buiten & Schipperheijn
2021, 368 pagina's.